

Agnieszka Czubik*

**PRAWO DO PRYWATNOŚCI
W *TRAVAUX PREPARATOIRES*
EUROPEJSKIEJ KONWENCJI PRAW
CZŁOWIEKA**

I. Rozwój europejskiej idei ochrony praw człowieka

Powstanie Konwencji o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności¹ poprzedzone było inicjatywami w zakresie stworzenia standardów ochrony praw człowieka podejmowanymi w ramach Ruchu Europejskiego. Postulat przyjęcia Karty Praw Człowieka został zawarty w „Przesłaniu do Europejczyków” przyjętym przez Kongres Europy, który odbył się w 1948 r. w Hadze. Stanowił on o konieczności gwarancji wolności myśli, zgromadzeń i swobody wypowiedzi a także prawa do istnienia politycznej opozycji oraz Sądu Sprawiedliwości, który byłby upoważniony do stosowania określonych sankcji w zakresie implementacji Karty Praw. W roku 1949 Międzynarodowa Rada Ruchu Europejskiego zaaprobowała Deklarację Zasad Unii Europejskiej, uzależniającą uczestnictwo w Unii od poszanowania fundamentalnych

* Dr Agnieszka Czubik – doktor nauk prawnych, prawnik w Kancelarii Europejskiego Trybunału Praw Człowieka. Wszystkie poglądy wyrażone w tym artykule są prywatnymi poglądami autorki i nie mogą być traktowane jako oficjalne stanowisko Rady Europy.

¹ Konwencja o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności, sporządzona w Rzymie dnia 4 listopada 1950, Dz. U. 1993 Nr. 61, poz. 284. W tekście tym używać będą również nazwy Europejska Konwencja Praw Człowieka lub Europejska Konwencja.

założeń Karty Praw Człowieka². Następnie została powołana Międzynarodowa Sekcja Prawna Ruchu Europejskiego, której przewodniczącym został P. Teitgen³. Przygotowała ona pierwszy projekt Europejskiej Konwencji Praw Człowieka oraz pierwszy projekt Statutu Europejskiego Trybunału Praw Człowieka. Zostały one przedstawione Komitetowi Ministrów Rady Europy 12 lipca 1949 r. W międzyczasie (5 maja 1949 r.) podpisany został traktat ustanawiający statut Rady Europy, który w art. 3 stanowił, iż każde państwo członkowskie Rady Europy musi przyjąć zasadę praworządności, w ramach której wszyscy obywatele mogą korzystać z przysługujących im praw człowieka i podstawowych swobód obywatelskich.

II. Artykuł 8 w procesie tworzenia Europejskiej Konwencji Praw Człowieka

1. Prace w ramach Zgromadzenia Konsultacyjnego Rady Europy

Idea praw człowieka rozwinięta została podczas prac w ramach Zgromadzenia Konsultacyjnego Rady Europy, a zwłaszcza Komitetu ds. Prawnych i Administracyjnych, którego spotkania miały miejsce w sierpniu i we wrześniu 1949 r. Podczas I sesji P. Teitgen wskazał na zagrożenia dla praw człowieka w powojennej Europie: po pierwsze była nim „wieczna racja stanu”, co oznaczało, iż w państwie istniejącym nawet w formie demokratycznej zawsze może mieć miejsce nadużycie władzy, po drugie był nim rasizm, który zakorzenił się w mentalności społeczeństw europejskich po doświadczeniach faszyzmu i hitleryzmu oraz po trzecie, wolność człowieka zagrożona była poprzez ekonomiczną i socjalną sytuację ówczesnego świata. Pełną gwarancją ochrony praw człowieka przed wymienionymi wyżej zagrożeniami było stworzenie kompletnego kodeksu fundamentalnych praw i wolności. Niemniej jednak w tej początkowej fazie kreowania międzynarodowych standardów uznano, iż stworzenie kompletnego kodeksu praw wymaga długotrwałych studiów prowadzących do wzajemnego zrozumienia, skutkującego sformułowaniem

² A. H. Robertson, *Collected Edition of the “Travaux Préparatoires” of the European Convention on Human Rights*, Vol. I, Preparatory Commission of the Council of Europe, Committee of Ministers, Consultative Assembly, 11 May – 8 September 1949, The Hague 1975, s. XXIII.

³ Pierre Henri Teitgen; francuski prawnik, profesor i polityk, odegrał zasadniczą rolę w tworzeniu Europejskiej Konwencji Praw Człowieka.

generalnych definicji odzwierciedlających pojmowanie tych praw w poszczególnych krajach. P. Teigten postulował rozpoczęcie prac nad ochroną praw człowieka w Europie od stworzenia listy praw, która stanowiłaby pewne minimum, możliwe do zaakceptowania przez kraje europejskie i jednocześnie zawierałaby wartości fundamentalne dla jednostki w państwie demokratycznym. Początkowo prace w ramach Rady Europy ograniczać się miały jedynie do sformułowania katalogu praw fundamentalnych, które możliwe byłyby do zaakceptowania przez kraje europejskie i chronione w ich prawie wewnętrznym. Dalsze prace miały być skierowane na sformułowanie powszechnie obowiązujących definicji określających znaczenie poszczególnych praw.

W tych pierwszych propozycjach pośród praw fundamentalnych pojawił się także postulat ochrony wchodzącej w zakres prawa do prywatności „świętości domu” (*sanctity of the home*)⁴. Ochrona „świętości domu” znalazła się także w art. 1 lit h) projektu Europejskiej Konwencji Praw Człowieka przygotowanego przez Komitet Prawny Ruchu Europejskiego⁵. W pracach tych wyraźnie wskazywano na inspirację działaniami podejmowanymi w ramach Organizacji Narodów Zjednoczonych; zakończonymi przyjęciem Powszechnej Deklaracji Praw Człowieka oraz Międzynarodowej Karty Praw⁶. Wskazywano także, iż ochrona praw człowieka, dzięki istnieniu wspólnych wartości podzielanych przez kraje europejskie, będzie efektywniejsza i doprowadzić może do istotnego postępu w dziedzinie zapoczątkowanej przez ONZ na poziomie uniwersalnym⁷. W tym kontekście wskazywano zwłaszcza na zasady zawarte w Francuskiej Deklaracji Praw Człowieka i Obywatela⁸,

⁴ Zob. Consultative Assembly, 1st Session, Eighth Sitting, 19th August 1949 [w:] A. H. Robertson, *Collected Edition of the “Travaux Preparatoires” of the European Convention on Human Rights*, Vol. I..., s. 46.

⁵ Art. I. “Every State a party to this Convention shall guarantee to all persons within its territory the following rights: [...] h). The sanctity of the home.[...]” [w:] A. H. Robertson, *Collected Edition of the “Travaux Preparatoires” of the European Convention on Human Rights*, Vol. I, Appendix, Draft European Convention on Human Rights, s. 296.

⁶ W roku 1949 podczas prac nad stworzeniem międzynarodowych gwarancji praw człowieka dla dokumentu, który potem przyjął nazwę Paktów używano jeszcze nazwy Międzynarodowa Karta Praw (International Bill of Rights). Zob. powoływanie się na wzorce stworzone w zakresie ochrony praw człowieka w ramach ONZ i możliwość wykorzystania ich w ramach systemu Rady Europy [w:] A. H. Robertson, *Collected Edition of the „Travaux Preparatoires” of the European Convention on Human Rights*, Vol. I..., s. 50, 94.

⁷ *Ibidem*, s. 94.

⁸ *Ibidem*, s. 78, 110, 132.

filozofię grecką⁹ i kantowską zasadę, według której człowiek jest celem, a nie środkiem¹⁰. Powołany wyżej projekt Europejskiej Konwencji opracowany przez Ruch Europejski porównywany był także, ze względu na sformułowanie praw chronionych w sposób ogólny do Karty Praw Stanów Zjednoczonych¹¹. Przywołując praktykę orzeczniczą Sądu Najwyższego Stanów Zjednoczonych próbowano także odpiierać zarzuty, co do nieużyteczności zbyt generalnych zapisów; stosowana bowiem przez Sąd Najwyższy Stanów Zjednoczonych metoda wykładni poszczególnych zasad konstytucyjnych *case by case* spowodowała rozwój prawa konstytucyjnego w zakresie fundamentalnych praw jednostki¹². Już na tym etapie prac podkreślano jednak niejednokrotnie, że ochrona godności ludzkiej wymaga nie tylko zabezpieczenia praw podstawowych jednostki ludzkiej przed naruszeniami ze strony państwa, ale także nałożenia na państwo zobowiązań o charakterze pozytywnym mających na celu efektywną gwarancję uznanych praw¹³.

Podczas posiedzenia Komitetu ds. Prawnych i Administracyjnych 22 sierpnia 1949 r., P. H. Teigten przedstawił Komitetowi listę zagadnień, które powinny być rozważone w związku z pracami nad tworzeniem Europejskiej Konwencji Praw Człowieka. Pośród tych zagadnień postulował on rozważenie, czy nienaruszalność miejsca zamieszkania (*inviolability of domicile*) powinna znaleźć się pośród wolności „wspólnie gwarantowanych” i będących równocześnie przedmiotem regulacji prawa wewnętrznego poszczególnych krajów¹⁴. Podczas prac w Komitecie bezpośrednio powoływano się na gwarancje zawarte w art. 12 Powszechnej Deklaracji Praw Człowieka¹⁵. Wskazywano, iż Europejska Konwencja i procedura jej implementacji powinna gwarantować nienaruszalność prywatności, domu, korespondencji i rodziny zgodnie z art. 12 Deklaracji Narodów Zjednoczonych. Podczas prac w Komitecie słowo „nienaruszalność” próbowano zastąpić przez „nietykal-

⁹ *Ibidem*, s. 110.

¹⁰ *Ibidem*, s. 70.

¹¹ *Ibidem*, s. 80.

¹² *Ibidem*, s. 118.

¹³ *Ibidem*, s. 130.

¹⁴ *Ibidem*, s. 160. Zob. Sitting 22nd August 1949, Letter addressed 22nd August 1949 by Mr P. H. Teigten to the Chairman of the Legal Committee with a list of questions proposed for examination by the Legal Committee as appendix. (Doc. A 14).

¹⁵ Zob. Proposals by Mr. P. H. Teigten, Doc. A. 116. Sitting 29th August, Committee on Legal and Administrative Questions..., s. 168.

ność”, a słowo „prywatność” (*privacy*), według postulatów Francji i Belgii, zastąpiono przez termin „życie prywatne” (*private life*)¹⁶. Jak się wskazuje w literaturze, w przypadku prawa do prywatności źródłem inspiracji dla twórców Konwencji była, odmiennie niż w przypadku większości pozostałych jej postanowień, przy których tworzeniu wzorowano się na poszczególnych wersjach Paktów Praw opracowywanych w ramach ONZ, Powszechna Deklaracja Praw Człowieka. Twierdzenie takie jest uzasadnione ze względu na fakt, iż do roku 1953 w poszczególnych projektach Paktów brak było postanowień odnoszących się do ochrony prywatności¹⁷. W projekcie rezolucji opracowanej przez Komitet ds. Prawnych i Administracyjnych znalazł się ostatecznie zapis o ochronie „wolności przed arbitralnymi naruszeniami w życie prywatne i rodzinne, dom i korespondencję zgodnie z art. 12 Deklaracji Organizacji Narodów Zjednoczonych¹⁸. Należy wskazać, iż na tym początkowym etapie prac nad Europejską Konwencją celowo pominięty został zapis przewidujący ochronę honoru i dobrego imienia. Dowodzi tego brzmienie paragrafu VII Raportu P. Teigtena, który mówi, iż jeśli w projekcie Konwencji występuje odniesienie do poszczególnych postanowień Deklaracji (np. art. 12), to nie zawsze zakres ochrony jest tak szeroki jak w przepisie, do którego występuje odwołanie. Niejednokrotnie bowiem Komitet ograniczał się do wyliczenia *expressis verbis* poszczególnych postanowień, w zakresie węższym niż w Deklaracji, tylko niektórym prawom jednostki przyznając ochronę¹⁹. Punkt dotyczący ochrony prywatności²⁰

¹⁶ *Ibidem*, s. 172.

¹⁷ De Meyer, *La Convention europeenne des droits de l'homme at le Pacte international relatif aux droits civils et politiques*, 1969, s. 62-68, [cyt. za:] J. Velu, *The European Convention on Human Rights and the Right to Respect for Private Life, the Home and Communications*, [w:] A. H. Robertson [red.], *Privacy and Human Rights; Reports and Communications Presented at the Third International Colloquy about the European Convention on Human Rights*, Manchester, 1973, s. 14.

¹⁸ Report presented by M. P. Teigten, Doc. 77 of the Consultative Assembly, First Session, 15th Sitting, 5th September [w:] A. H. Robertson, *Collected Edition of the "Travaux Preparatoires"*, Vol. I..., s. 228. Zob. Art. 2 pkt 4 "Freedom from arbitrary interference in private and family life, home and correspondence in accordance with Article 12 of the United Nations Declaration".

¹⁹ *Ibidem*, s. 218. Zob. także J. Velu, *op. cit.*, s. 16.

²⁰ Później przyjęty jako Rekomendacja 38 Zgromadzenia Konsultacyjnego – Recommendation No. 38 to the Committee of Ministers, adopted 8th September 1949 on the conclusion of the debates (Doc. No. 108), Consultative Assembly, First Session, 18th Sitting, [w:] A. H. Robertson, *Collected Edition of the "Travaux Preparatoires" of the European Convention on Human*

w projekcie został zaaprobowany bez dalszych dyskusji odnośnie tego zapisu²¹.

2. Prace w ramach Komitetu Ministrów

W wymienionej wyżej Rekomendacji zadanie opracowania projektu Europejskiej Konwencji Praw Człowieka przekazane zostało do Komitetu Ministrów, w ramach którego wyłoniony został Komitet Ekspertów składający się z przedstawicieli poszczególnych krajów europejskich. Po raz kolejny, także na tym etapie prac, powtórzono, iż ochrona honoru i dobrego imienia celowo została pominięta w projekcie Europejskiej Konwencji²². Również podczas obrad Komitetu Ekspertów analiza zagadnienia ochrony prywatności nie zajęła wiele miejsca. Na konieczność włączenia zapisu o ochronie tego prawa do tekstu Europejskiej Konwencji wskazała delegacja Irlandii powołując art. 12 Powszechnej Deklaracji Praw Człowieka²³. Komitet Ekspertów przygotował i przedstawił Komitetowi Ministrów do wyboru dwie alternatywne wersje Konwencji. Pierwsza (tzw. Alternatywa A) zawierała wyliczenie poszczególnych praw, natomiast druga (tzw. Alternatywa B) zawierała także proponowane definicje tych praw. Jedynie ta druga wersja zawierała w art. 2 (4) zapis odnoszący się do ochrony prywatności będący wiernym (poza pominięciem ochrony honoru i dobrego imienia) odzwierciedleniem postanowień art. 12 Powszechnej Deklaracji²⁴.

Rights, Vol. II, Consultative Assembly, Second Session of the Committee of Ministers, Standing Committee of the Assembly 10 August – 18 November 1949, The Hague, 1975, s. 276

²¹ *Ibidem*, s. 2 i n.

²² Zob. Preparatory report by the Secretariat General concerning a preliminary draft convention to provide a collective guarantee of human rights (Doc. B. 22), [w:] A. H. Robertson, *Collected Edition of the "Travaux Preparatoires" of the European Convention on Human Rights*, Vol. III, Committee of Experts, 2 February – 10 March 1950, The Hague, 1976, s. 8

²³ *Ibidem*, s. 218. Amendment to Article 2 proposed by the Irish Delegate, Doc. A 823 (“[...] The Irish people would certainly consider any list of freedoms which did not include this right, as very incomplete indeed. Article 12 of the Universal Declaration of UNO provides that: ‘No one shall be subjected to arbitrary interference with his privacy, family or home’ and declares that: ‘Everyone has the right to the protection of the law against such interference or attacks’ and this provision is incorporated in our list as item 4”).

²⁴ *Ibidem*, s. 312 i n. Preliminary Draft Convention (Doc. CM/WP I (50) 14; A 932). Alternative B: art. 2(4) “No one shall be subjected to arbitrary interference with his privacy, family, home or correspondence. Everyone has the right to the protection of the law against such interference”).

W kwietniu 1950 r. Komitet Ministrów, dysponując dwoma wyżej wymienionymi wersjami Konwencji, powołał Konferencję Wyższych Urzędników, której celem działania było opracowanie, w zgodzie ze stanowiskiem rządów poszczególnych państw, tekstu Konwencji, który byłby możliwy dla zaaprobowania przez Komitet. Art. 8 projektu Konwencji, odnoszący się do ochrony prywatności, zaadoptowany przez Konferencję w czerwcu 1950 r., nieznacznie tylko różnił się od wersji przyjętej w ostatecznym tekście Konwencji. Stanowił on w paragrafie pierwszym: „Każdy ma prawo do poszanowania jego życia prywatnego i rodzinnego, jego dom i korespondencja powinna być uznana”, natomiast paragraf drugi stanowił: „Niedopuszczalna jest ingerencja władzy publicznej w korzystanie z tego prawa, z wyjątkiem przypadków przewidzianych przez ustawę i koniecznych w demokratycznym społeczeństwie z uwagi na bezpieczeństwo państwowe, bezpieczeństwo publiczne, ochronę porządku i zapobieganie przestępstwom lub ochronę zdrowia i moralności”²⁵. W poprawce do tego artykułu, wniesionej przez delegację Wielkiej Brytanii, proponowano zmianę sposobu jego sformułowania tak, aby oczywiste było, iż jednostka jest chroniona przed naruszeniami jej prawa do prywatności, ale jedynie tymi ze strony państwa²⁶. Miała on następujące brzmienie: „Każdy ma prawo do wolności od ingerencji państwowych w jego prywatność, rodzinę, dom i korespondencję.”²⁷ Koncepcja ochrony jednostki przed naruszeniami jej prywatności jedynie ze strony władzy publicznej została przez Konferencję Wyższych Urzędników wykorzystana w art. 8 ust. 2, który *expressis verbis* zakazywał tego typu ingerencji²⁸. Charakterystyczne jest także, iż w sformułowaniu postulowanym przez Wielką Brytanię znów pojawił się znany w systemie anglosaskim termin „prywatność” (*privacy*) zamiast „życia prywatnego”, znanego w językach pozostałych państw europejskich.

²⁵ Zob. Report presented of the Committee of Ministers by the conference of senior officials on 19 June 1950, doc. CM/WP 4 (50)19, appendix, s. 6. [cyt. za:] J. Velu, *op. cit.*, s. 17. “(1) Everyone’s right to respect for his private and family life, his home and correspondence shall be recognized. (2) There shall be no interference by a public authority with the exercise of this right, except such as is in accordance with law and necessary in a democratic society in the interests of national security, public safety, for the prevention of disorder and crime or for the protection of health and morals”.

²⁶ J. Velu, *op. cit.*, s. 17.

²⁷ Zob. “Everyone shall have the right to freedom from governmental interference with his privacy, family, house and correspondence”. Zob. Doc. CM/WP 4(50) 14, [cyt. za:] J. Velu, *op. cit.*, s. 17.

²⁸ J. Velu, *op. cit.*, s. 17.

Następnie prace nad projektem Europejskiej Konwencji podjęte zostały w ramach Podkomitetu Praw Człowieka. Jednakże tekst przyjęty w ramach Konferencji nie został już zmieniony, oprócz dodania dwóch nowych przesłanek uzasadniających ingerencję państwa w życie prywatne, rodzinne, dom i korespondencję. Za uzupełnieniem ust. 2 art. 8 Europejskiej Konwencji o przesłankę „dobrobytu gospodarczego kraju” oraz „praw i wolności innych osób” wniosowała delegacja Wielkiej Brytanii. Wskazywano na konieczność takiego zapisu ze względu na potrzebę np. ujawnienia prywatnych dokumentów drugiej stronie postępowania sądowego czy też potrzebę ingerencji w tajemnicę korespondencji, gdy istnieje podejrzenie naruszenia przepisów prawnych zabezpieczających dobrobyt gospodarczy kraju²⁹. Zgromadzenie Konsultacyjne Rady Europy nie rekomendowało dalszych zmian odnoszących się do tego artykułu. Dnia 4 listopada 1950 r. został on przyjęty w następującym brzmieniu: „1. Każdy ma prawo do poszanowania swojego życia prywatnego i rodzinnego, swojego mieszkania i swojej korespondencji. 2. Niedopuszczalna jest ingerencja władzy publicznej w korzystanie z tego prawa, z wyjątkiem przypadków przewidzianych przez ustawę i koniecznych w demokratycznym społeczeństwie z uwagi na bezpieczeństwo państwowe, bezpieczeństwo publiczne lub dobrobyt gospodarczy kraju, ochronę porządku i zapobieganie przestępstwom, ochronę zdrowia i moralności lub ochronę praw i wolności innych osób”³⁰.

²⁹ Doc. CM1 (50) 6, s. 2 i Doc. CM1 (50) 9, s. 3 [cyt. za:] J. Velu, *op. cit.*, s. 18, zob. przypis 15 i 16.

³⁰ Zob. Final Text of the Convention signed at Rome 4th November 1950 [w:] A. H. Robertson, *Collected Edition of the “Travaux Preparatoires” of the European Convention on Human Rights*, Vol. VII, Standing Committee of the Consultative Assembly – Committee of Experts – Committee of Ministers – Legal Committee, 3 November 1950 – 15 May 1951, The Hague, 1985, s. 54. “1. Everyone has the right to respect for his private and family life, his home and his correspondence. 2. There shall be no interference by a public authority with the exercise of this right except such as is in accordance with the law and is necessary in a democratic society in the interests of national security, public safety or the economic well-being of the country, for the prevention of disorder or crime, for the protection of health or morals, or for the protection of the rights and freedoms of others”. Zob. tekst w języku polskim w Dz. U. 1993 r. Nr 61 poz. 284 ze zm.

III. Zakończenie

Przedstawiony wyżej proces tworzenia artykułu 8 Europejskiej Konwencji Praw Człowieka odzwierciedla pierwszy etap kształtowania się międzynarodowej ochrony prawa do prywatności na kontynencie europejskim. Próby poszukiwania definicji, która w sposób zwięzły, precyzyjny i wyczerpujący określić miałyby znaczenie prawa do prywatności podejmowane były przez wielu badaczy. Niejednokrotnie zagadnienie stworzenia takiej definicji było podejmowane przez sądy, działające zarówno na podstawie prawa krajowego jak i na podstawie prawa międzynarodowego. Wielokrotnie także wskazywano, na bezradność i niepowodzenie podjętych prób wykształcenia takiej definicji³¹. W orzeczeniu *Costello – Roberts v. Wielka Brytania*³² uznano, iż pojęcie „życie prywatne” w rozumieniu art. 8 ust. 1 jest szerokie i nie daje się wyczerpująco zdefiniować. Obejmuje ono integralność fizyczną i psychiczną osoby ludzkiej³³. Oznacza ono nie tylko prawo do życia według własnego upodobania, bez kontroli ze strony innych osób, ale również w pewnym zakresie prawo do nawiązywania i utrzymywania stosunków z innymi. Dotyczy to zwłaszcza sfery emocjonalnej – rozwoju i realizacji swojej własnej osobowości³⁴. W odniesieniu do ochrony życia prywatnego przedmiotem analizy Europejskiej Komisji Praw Człowieka i Europejskiego Trybunału Praw Człowieka były kontrowersyjne i niejednocie oceniane w opinii społecznej, poddane różnorodnym regulacjom prawnym w poszczególnych krajach europejskich, zagadnienia związane z homoseksualizmem, transseksualizmem, praktykami sadomasochicznymi, świadczeniem usług seksualnych za wynagrodzeniem czy prawem do aborcji. Zwłaszcza od początku lat 80. XX wieku prawo do prywatności stało się przedmiotem wielu rozstrzygnięć Europejskiej Komisji Praw Człowieka i Europejskiego Trybunału Praw Człowieka. Ten dynamiczny rozwój prawa do prywatności

³¹ J.B. Young, *Introduction: A Look at Privacy* [w:] *Privacy*, Chichester, 1978. Zob. „Privacy, like an elephant, is more easily recognized than described” lub jeszcze bardziej podkreślając problemy związane z definicją prywatności: “an interference with privacy is not even like an elephant of which it can be said it is at least easy to recognize if not define”; zob. *R. v Broadcasting Standards Commission; Ex parte BBC*, *Weekly Law Review* 2001, vol. 3, s. 1327.

³² *Costello – Roberts v. Wielka Brytania*, 25.03.1993, A.247-C.

³³ *X. i Y. v. The Netherlands*, application no. 89778/80, 26.03.1985, A. 91.

³⁴ *Botta v. Italy*, application no. 21439/93, 24.02.1998, Reports 1998-I.

w systemie Rady Europy spowodował, iż rozwiązania wypracowywane na gruncie Europejskiej Konwencji stanowią punkt odniesienia dla wielu, nie tylko europejskich, krajowych porządków prawnych. Na płaszczyźnie prawa międzynarodowego odniesienia do rozwiązań europejskich wypracowanych w systemie Rady Europy znaleźć można w orzecznictwie Europejskiego Trybunału Sprawiedliwości a także Międzyamerykańskiego Trybunału Praw Człowieka. Pozostaje mieć także nadzieję, iż słynne określenie J. B. Younga „*Privacy, is like an elephant, is more easily recognized than described*”³⁵ straciło nieco na aktualności na gruncie Europejskiej Konwencji Praw Człowieka.

³⁵ Zob. przypis 31.